УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
Факультет початкової освіти та фізичної культури
Кафедра загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти

Інклюзивна освіта

рекомендації для підготовки семінарських занять та самостійної роботи

Спеціальність **014 Середня освіта**
014.11 Середня освіта (Фізична культура)

Луцьк 2026

УДК 376.091.2:378.147

І-73

Інклюзивна освіта: рекомендації для підготовки семінарських занять та самостійної роботи / укл. І.Д.Фаловська, Електрон. вид. Луцьк: ЛПІ, 2026 , 34 с.

Рецензенти:

Наталія Іванова	Доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
Олександр Панасюк	Заступник директора з навчальнох роьоти ОЗО "Олицький ліцей Олицької міської ради" . Кандидат істричних наук, доцент.

Розглянуто на засіданні кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти (протокол № 3 від 15.012026 р).

Рекомендовано до друку вченою радою факультету початкової освіти та фізичної культури КЗВО «Луцького педагогічного інституту» Волинської обласної ради (протокол № 3 від 15 січня 2026 р.)

У методичних вказівках подано плани практичних і семінарських занять, завдання до них, орієнтовні питання для обговорення та рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів. Дане видання рекомендоване для здобувачів освіти четвертого курсу спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура). Підготовка до семінарських занять та самостійної роботи з інклюзивного фізичного виховання ґрунтується на поєднанні нормативно-правової бази (вивчення рівнів підтримки та структури ІПР) із практичним опануванням методів адаптивного спорту**.**

УДК 376.091.2:378.147

© Ірина Фаловська
© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, 2026 рік

ВСТУП

Модернізація національної системи освіти в Україні та орієнтація на європейські стандарти безбар'єрності висувають нові вимоги до професійної підготовки фахівців із фізичної культури і спорту. Забезпечення рівного доступу до рухової активності для всіх здобувачів освіти, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), є одним із пріоритетних завдань держави. Упровадження інклюзивного навчання у закладах освіти потребує від майбутнього вчителя фізичної культури не лише знань із класичної теорії та методики, а й глибокого розуміння засад адаптивного фізичного виховання, специфіки рухових порушень, а також уміння створювати безпечний інклюзивний простір у спортивній залі чи на майданчику.

Дисципліна «Інклюзивна освіта» є невіддільним складником фахової підготовки студентів спеціальності «Фізичне виховання» Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут». Особливістю роботи вчителя фізкультури в інклюзивному класі є необхідність залучення дитини з ООП до активної рухової діяльності без шкоди для її здоров'я. Оскільки значна частина навчального часу відводиться на позааудиторну роботу, виникає потреба в чіткій організації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.

1. Анотація освітнього компонента

Інклюзивна освіта у сфері фізичної культури — це процес, що передбачає залучення учнів з різними освітніми потребами до спільних занять фізичною культурою шляхом адаптації навчальної програми, умов та методів викладання відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини. Актуальність упровадження інклюзії в освіті посилює потреба професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи в інклюзивному середовищі, оскільки саме до їх професійних функцій входить контроль за фізичним та психоемоційним станом дитини, а також невизначеність функціонування вищої школи України, пов'язана із переходом від традиційної моделі засвоєння знань до моделі компетентнісного професійного розвитку, що зумовлює необхідність розроблення та реалізації методики її формування

Основні принципи включають створення рівних можливостей, адаптивність системи під потреби дитини та забезпечення підтримки з боку однолітків для повноцінної взаємодії та задоволення освітніх потреб усіх учнів. Таким чином, дисципліна «Інклюзивна освіта» є важливим складником системи психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, зокрема формує інтерес до педагогічної теорії й практики інклюзивної освіти, формує професійну мотивацію, сприяє оволодінню знаннями, уміннями і компетентностями, необхідними для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у сучасній школі.

2. Мета та завдання освітнього компонента

Метою вивчення освітнього компонента є формування у студентів розуміння теоретичних основ інклюзивної фізичної культури і формування в них практичних навичок для майбутньої професійної діяльності.

Завданням є створити у студентів уявлення про інклюзивну фізичну культуру та процес інтеграції осіб з інвалідністю в соціум засобами фізичної культури;

• розкрити зміст основних наукових теорій, концепцій, положень, які використовуються в інклюзивній фізичній культурі;

• створити у студентів уявлення про особливості рухової активності у осіб з інвалідністю різних нозологічних груп: з порушеннями зору, слуху, інтелекту, ураженнями спинного мозку, наслідками дитячого церебрального паралічу тощо;

• ознайомити студентів з методами тестування рухових здібностей осіб з інвалідністю;

• навчити студентів вибору адекватних засобів та методів інклюзивної фізичної підготовки в роботі з дітьми із психофізичними порушеннями та порушеннями зору, слуху,

інтелекту, ураження спинного мозку, наслідками дитячого церебрального паралічу тощо;

• показати студентам технологію інклюзивної фізичної культури та рекреації осіб з інвалідністю: Міжнародні організації, асоціації та методи їх роботи.

3. Характеристика освітнього компонента

Інтегральна компетентність

ІК 1.Здатність розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти

Загальні компетентності

ЗК-1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку на основі абстрактного мислення, аналізу та синтезу та розуміння закономірностей професійної діяльності, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства (громадянська компетентність).

ЗК-2 Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня, здійснювати пошук з різних джерел і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності (соціальна компетентність).

ЗК-7. Здатність інтегрувати теоретичні знання й практичні навички у процес організації навчальної діяльності та ефективно діяти в умовах типових і нетипових педагогічних ситуацій.

ЗК-9. Здатність гнучко адаптуватися до змін у педагогічній та спортивній діяльності, проявляти ініціативність і креативність, генерувати нові ідеї та ефективно вирішувати професійні завдання.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК 5. Здатність враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів під час добору змісту, методів, засобів і форм навчання з фізичної культури, забезпечуючи доступність, безпечність і поступовість розвитку рухових умінь та фізичних якостей.

СК 10. Здатність до забезпечення сприятливих умов в освітньому середовищі для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

СК 11. Здатність проєктувати ефективні осередки навчання, виховання та розвитку учнів в освітньому середовищі, у тому числі із застосуванням дистанційних технологій, цифрових платформ і інтерактивних засобів для організації рухової активності та підтримки фізичного розвитку школярів у форматах онлайн і змішаного навчання.

СК 13. Здатність застосовувати індивідуальну, групову, парну й колективну форми організації навчання з урахуванням анатомофізіологічних особливостей учнів, добираючи відповідні навантаження й рухові завдання та використовуючи інформаційно-комунікаційні й цифрові технології для підсилення ефективності освітнього процесу з фізичної культури.

СК 16. Здатність здійснювати профілактичні заходи, спрямовані на збереження життя і зміцнення здоров'я учнів у процесі фізичного виховання, забезпечуючи безпечні умови проведення занять, попередження травматизму та формування в здобувачів освіти культури безпеки рухової діяльності.

Компетентності Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», на розвиток яких спрямовано ОК

В1.1. Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища

В 1.2.Здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами

Д1.1. Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег.

Програмні результати навчання

ПРН 3. Враховувати закономірності розвитку, вікові та індивідуальні особливості учнів для забезпечення безпечного, інклюзивного й мотивувального освітнього середовища.

ПРН 5. Навчати руховим діям, формувати й удосконалювати рухові уміння й навички учнів з різних видів фізкультурної діяльності, здійснювати їх корекцію й індивідуалізацію.

ПРН 7. Організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі, спортивномасові заходи й нові види активності відповідно до принципів Нової української школи, забезпечуючи інклюзивність, доступність для всіх категорій учнів, з урахуванням їхніх вікових, фізичних та психоемоційних особливостей, а також дотриманням безпекових і санітарно-гігієнічних вимог.

ПРН 10. Забезпечувати профілактику травматизму, дотримання санітарно-гігієнічних норм та надання домедичної допомоги у ситуаціях, пов'язаних з руховою активністю.

ПРН 11. Створювати інклюзивне, психологічно комфортне середовище, застосовувати методи емоційної підтримки й адаптації навчання для різних категорій учнів.

Результати навчання за освітнім компонентом:

знати:

як застосовувати на практиці основні положення чинних нормативно-правових документів, законодавства, галузевих стандартів професійної діяльності у закладах початкової, середньої освіти відповідно до спеціальності,

шляхи усунення помилок і корекції педагогічного процесу та володіти основами комплексного контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

вміти:

готувати навчально-методичні матеріали, вести змагальну документацію відповідно до спеціальності та складати індивідуальні корекційні програми для учнів з особливими освітніми потребами,

планувати, організовувати і проводити навчальні заняття, спортивно-масові й фізкультурно-оздоровчі заходи з різним контингентом учнів,

формувати комунікаційну стратегію з учнями та їхніми батьками, колегами, соціальними партнерами з дотриманням морально-етичних норм і правил,

володіти прийомами спілкування та вміти використовувати їх у роботі з окремою особистістю і колективом, керуючись у своїй діяльності принципами толерантності, діалогу й співробітництва.

Тема № 1

Семінарське заняття № 1

Стратегія міжнародного та українського законодавства. Основні поняття та принципи інклюзивної освіти

Мета заняття: зосереджена на **теоретичному аналізі**, обговоренні та глибокому розумінні ідеології інклюзії. На відміну від практики, де ви вчитеся «як робити», тут важливо зрозуміти «чому це важливо» та як працює система. Метою практичного заняття з цієї теми є формування у вас навичок застосування правових норм та інклюзивних принципів у реальних освітніх ситуаціях..

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Питання для цільових виступів
3. Дискусійні питання.

Література

І. Міжнародні нормативно-правові акти

1. Саламанкська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, прийнята Всесвітньою конференцією з освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ та якість, Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. URL: zakon.rada.gov.ua .
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Міжнародний документ від 13.12.2006 р. URL: zakon.rada.gov.ua .

ІІ. Законодавство України

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua .
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: zakon.rada.gov.ua .
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957. URL: zakon.rada.gov.ua .
6. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: zakon.rada.gov.ua .

ІІІ. Навчальна та методична література

7. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від теорії до практики : навч. посіб. Київ : Атопол, 2016. 152 с.
8. Організаційно-методичні засади навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко. Київ, 2018. 132 с.
9. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами : метод. рек. / упоряд. О. М. Таранченко, Н. М. Найда. Київ : Видавнича група «Шкільний світ», 2020. 120 с.
10. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для команди психолого-педагогічного супроводу / за ред. А. А. Колупаєвої. Київ : Літера ЛТД, 2021. 144 с.

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

1. Концептуальні основи інклюзії

- **Визначення інклюзивної освіти:** У чому полягає її сутність та чим вона відрізняється від «інтеграції» та «сегрегації»?
- **Об'єкт інклюзії:** Хто належить до категорії осіб з особливими освітніми потребами (ООП) згідно з сучасними підходами?
- **Медична та соціальна моделі інвалідності:** Як зміна філософського підходу вплинула на розвиток міжнародного законодавства?
- **8 принципів інклюзивної освіти:** Чому цінність людини не залежить від її здібностей та досягнень?

2. Міжнародне право та стратегії

- **Саламанкська декларація (1994):** Чому цей документ вважається точкою відліку для впровадження інклюзії у світову практику?
- **Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006):** Аналіз Статті 24. Які обов'язки вона покладає на держави щодо забезпечення інклюзивної освіти на всіх рівнях?
- **Цілі сталого розвитку (ЦСР 4):** Як інклюзія пов'язана із глобальною метою забезпечення всеохопної та справедливої якісної освіти?

3. Українське законодавство та державна політика

- **Закон України «Про освіту» (Стаття 20):** Які правові гарантії створення інклюзивного освітнього середовища він надає?
- **Національна стратегія безбар'єрності:** Як інклюзивна освіта вписується в загальну стратегію створення безбар'єрного простору в Україні?
- **Рівні підтримки в інклюзивному навчанні:** Які існують рівні підтримки (1–5) згідно з українським законодавством та як вони визначаються?
- **Роль ІРЦ (Інклюзивно-ресурсних центрів):** Які їхні основні функції в системі супроводу дитини з ООП?

4. Інструменти реалізації інклюзії

- **Універсальний дизайн та розумне пристосування:** У чому різниця між цими поняттями в контексті закладу освіти?
- **Індивідуальна програма розвитку (ІПР):** Яка структура цього документа та хто відповідальний за його розробку?
- **Адаптація та модифікація:** За якими критеріями вчитель обирає між зміною методів навчання та спрощенням змісту програми?

2.Питанння цільових виступів (2 бали):

1. **Еволюція міжнародного законодавства:** від медичної моделі інвалідності до соціальної (аналіз Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю).
2. **Саламанкська декларація як фундамент:** чому цей документ вважається «маніфестом» світової інклюзії та які його ключові тези актуальні сьогодні?
3. **Порівняльний аналіз понять:** «інтеграція» vs «інклюзія» — чому просте перебування дитини в класі ще не є інклюзивним навчанням?
4. **Нормативно-правова база України:** огляд останніх змін у Законі «Про освіту» та постанов Кабінету Міністрів щодо організації інклюзивного середовища.
5. **Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ):** їхня роль у діагностиці та супроводі дитини; процедура отримання висновку про особливі освітні потреби.
6. **Універсальний дизайн в освіті:** як створити простір та навчальні матеріали, що зручні для всіх учнів без винятку.
7. **Команда психолого-педагогічного супроводу:** розподіл ролей між вчителем, асистентом вчителя, асистентом дитини та батьками.
8. **Фінансовий аспект інклюзії:** як працює принцип «гроші за дитиною» та на що спрямовується державна субвенція

3. Дискусійні питання (2 бали).

1. Етика та ідеологія

- **«Інклюзія для всіх чи для обраних?»:** Чи готові загальноосвітні школи приймати дітей з важкими порушеннями інтелекту або складною поведінкою, чи інклюзія має межі залежно від нозології?
- **Права більшості vs Права індивіда:** Як знайти баланс, якщо присутність дитини з ООП потребує значного ресурсу вчителя, що (на думку деяких батьків) може «сповільнювати» навчання інших учнів?

2. Законодавство та реальність

- **Декларативність vs Реальність:** Українське законодавство зобов'язує відкрити інклюзивний клас за заявою батьків. Але чи є законною така вимога, якщо школа фізично не має пандусів, ліфтів або підготовлених кадрів?
- **Медична таємниця vs Інтереси педагога:** Чи мають батьки право приховувати діагноз дитини при вступі до школи, і як це впливає на безпеку освітнього процесу та якість підтримки?

3. Ролі та відповідальність

- **Асистент вчителя — це педагог чи «тінь» дитини?** Де проходить межа відповідальності між основним вчителем та асистентом? Хто насправді несе відповідальність за результати навчання дитини з ООП?
- **Роль батьків:** Чи мають батьки право вимагати модифікації програми, якщо вчитель вважає, що дитина здатна опанувати стандартний рівень (або навпаки)?

4. Майбутнє спеціальної освіти

- **Чи повинні існувати спеціальні школи-інтернати?** Повна інклюзія передбачає закриття інтернатів (деінституціоналізація). Чи не втратимо ми унікальний досвід фахівців-дефектологів, які працюють у спецзакладах?

5. Ресурсне забезпечення

- **«Гроші за дитиною»:** Чи достатньо державної субвенції для реальної підтримки дитини, і чому в деяких громадах інклюзія залишається лише «на папері»?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–5 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (3–4бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1–2 бали): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Тема № 2

Семінарське заняття № 2

Характерні методи спеціальної освіти в Україні й перспективи змін. Передумови для забезпечення успішної інклюзії

Мета заняття: Полягає у глибокому аналізі трансформації національної системи спеціальної освіти та формуванні професійної готовності до впровадження інклюзивних практик.

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Питання для цільових виступів
3. Дискусійні питання.

Література

І. Нормативно-правові акти

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 06.03.2026).
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2021 р. № 957. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 06.03.2026).
3. Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.08.2024 р. № 1182. URL: https://mon.gov.ua (дата звернення: 06.03.2026).

ІІ. Підручники та навчальні посібники

4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : навч. посіб. Київ : Атопол, 2021. 152 с.
5. Корекційно-розвиткова робота з дітьми з особливими освітніми потребами : метод. посіб. / за заг. ред. В. В. Жук. Київ : ІСПП НАПН України, 2022. 210 с.
6. Основи інклюзивної освіти : підручник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : Видавнича група «АСК», 2019. 520 с.
7. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії : навч.-метод. посіб. / уклад. С. В. Литовченко та ін. Харків : Ранок, 2023. 184 с.

ІІІ. Періодичні видання та аналітичні матеріали

8. Бутенко О. В. Трансформація спеціальної освіти в Україні: виклики та перспективи 2025. *Освітній часопис*. 2024. № 3. С. 12–19.
9. Інклюзивне навчання у школі: посібник для керівників закладів освіти / Державна служба якості освіти України. Київ, 2022. 86 с. URL: https://sqe.gov.ua .
10. Рівні підтримки в інклюзивній освіті: практичні рекомендації для вчителів. *Нова українська школа*. 2024. URL: https://nus.org.ua .

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

1. **Метод візуалізації та орієнтирів:**

1. Використання кольорової розмітки на підлозі, сигнальних конусів, піктограм (карток PECS) для пояснення послідовності вправ.

2. *Чому це важливо:* Допомагає дітям з РАС та порушеннями слуху краще розуміти простір та алгоритм дій.

2. **Метод розчленування та спрощення:**

0. Розподіл складної рухової дії на максимально прості елементи.

1. *Приклад:* Перед тим як вчити стрибок у довжину, відпрацьовується лише м'яке приземлення або поштовх.

3. **Метод фізичного супроводу («Рука в руці»):**

0. Вчитель або асистент допомагає дитині відчути правильну амплітуду руху, фізично спрямовуючи її тіло.

4. **Метод імітаційного моделювання:**

0. Використання сюжетно-рольових завдань (наприклад, «хода ведмедя», «політ метелика»).

1. *Чому це важливо:* Це знижує тривожність і перетворює складне тренування на зрозумілу гру.

2. Питання цільових виступів (2 бали):

1. Еволюція методів спеціальної освіти

- **Трансформація корекційних методів:** як класичні методики (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка) інтегруються в освітній простір звичайної школи.
- **Спеціальні класи в системі ЗЗСО (реформа 2025):** порядок функціонування, переваги та ризики створення «шкіл у школі».
- **Адаптивні технології навчання:** використання ШІ та спеціального програмного забезпечення для дітей з порушеннями мовлення та когнітивного розвитку.

2. Передумови успішної інклюзії

- **Рівнева підтримка (I–V рівні):** механізм визначення потреб дитини та алгоритм залучення додаткових ресурсів (субвенції, фахівці).
- **Універсальний дизайн в освіті (УДО) vs Розумне пристосування:** як створити середовище, зручне для всіх, а не лише для окремих категорій учнів.
- **Команда психолого-педагогічного супроводу:** етика взаємодії між учителем, асистентом та батьками (розподіл ролей та відповідальності).

3. Фізичний розвиток та спеціальні методики

- **Методи адаптивного фізичного виховання:** особливості проведення уроків фізкультури при різних нозологіях (ДЦП, РАС, порушення зору).
- **Сенсорна інтеграція:** роль ресурсних кімнат у забезпеченні психоемоційного розвантаження дитини під час навчального дня.

4. Перспективи та стратегія розвитку

- **Профільна інклюзивна освіта до 2027 року:** підготовка підлітків з ООП до професійного самовизначення та навчання у коледжах.
- **Подолання соціальних стереотипів:** методи формування інклюзивної культури в учнівському та батьківському колективах.

3. Дискусійні питання (2 бали).

Форма проведення дискусії: *Поділ студентів на дві групи («оптимісти» та «скептики») і аргументуйте позицію щодо впровадження* ***спецкласів з вересня 2025 року****.*

1. Проблема «ізоляції в інклюзії»

- Чи не призведе створення **спеціальних класів** у звичайних школах (реформа 2025 року) до «внутрішньої сегрегації», коли діти з ООП навчатимуться в тій самій будівлі, але залишатимуться соціально ізольованими від інших учнів? Що важливіше: якісна корекційна допомога в спецкласі чи повна соціалізація в інклюзивному?

2. Межа професійної відповідальності

- Хто несе першочергову відповідальність за результати навчання дитини з ООП: **вчитель-предметник** чи **асистент вчителя**? Як уникнути ситуації, коли вчитель «передає» дитину асистенту і займається лише рештою класу?

3. Адаптація чи Модифікація?

- Чи доцільно **модифікувати** (спрощувати зміст) програму для дітей з інтелектуальними порушеннями настільки, що вони отримують лише базові навички життєдіяльності? Де межа між «рівними можливостями» та «спрощенням освіти», яке може завадити подальшому вступу до коледжів?

4. Етичний аспект інклюзивної культури

- Як знайти баланс між інтересами дитини з ООП (наприклад, при проявах агресивної поведінки або гучних звуках під час уроку) та правом інших 25–30 учнів на спокійне навчання? Чи готова українська школа до «складних» випадків інклюзії (IV–V рівні підтримки)?

5. Ресурсний розвиток vs Бюджет

- Чи достатньо лише **фінансової субвенції** для успішної інклюзії? Чому в деяких закладах навіть за наявності обладнання та ресурсних кімнат інклюзія залишається «паперовою»? Яка роль адміністрації школи у реальній зміні середовища?

6. Фізична культура як індикатор

- Чи варто звільняти дітей з ООП від уроків фізкультури (традиційний підхід), чи навпаки — робити цей предмет обов'язковим через методи **адаптивного спорту**, незважаючи на складність діагнозу?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–5 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (3–4бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1–2 бали): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Тема № 3

Семінарське заняття № 3

Принципи та засоби інклюзивного фізичного виховання. Особливості основних видів і форм інклюзивної фізичної культури

Мета заняття: є поглиблення знань про теоретичні засади інклюзії, опанування практичних навичок **адаптації фізичних вправ** і спортивного інвентарю під особливі освітні потреби учнів, а також формування готовності майбутнього фахівця до створення **безбар'єрного середовища**, де пріоритетом є соціалізація, безпека та рівний доступ кожного учня до активного способу життя.

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Питання для цільових виступів
3. Дискусійні питання.

Література

І. Нормативно-правові акти

- Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 лют. 2026 р. № 129. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/129-2026-п (дата звернення: 06.03.2026).
- Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 лип. 2019 р. № 530. URL: https://numo.mon.gov.ua/postanova-kmu-530-pro-organizaciyu-inklyuzivnogo-navchannya-v-zdo (дата звернення: 06.03.2026).

ІІ. Навчально-методична література

- **Коссова-Сіліна Г. О.** Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану : навч.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 129 с..
- **Колупаєва А. А., Таранченко О. М.** Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч. посіб. Київ : Ранок, 2019. 121 с..
- **Лавріненко Л. І.** Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти) : навч.-метод. посіб. Чернігів : ЧНТУ, 2017. 168 с..

ІІІ. Матеріали конференцій та статті

- Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 10-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 28 берез. 2024 р.). Вип. 10 / голов. ред. І. А. Малишевська. Умань : Візаві, 2024. 212 с..
- **Кобобел А.** Організація інклюзивних занять з фізичної культури в умовах Нової української школи. *Педагогічні науки*. 2025. № 35. URL: https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/331103.
- **Щекотиліна Н.** Інклюзія в фізичній культурі : метод. рек. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2023. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17082/1/Shchekotylina.pdf

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

1. Переосмислення принципів

Замість простого переліку, обговоріть, як принципи працюють на практиці:

- **Принцип індивідуалізації:** Як знайти баланс між потребами однієї дитини та інтересами всього класу?
- **Принцип нормалізації:** Чи означає інклюзія, що дитина з ООП має виконувати ті самі вправи, що й інші, чи вона має виконувати *свої* вправи в *спільному* просторі?

- **Акцент на можливостях:** Чому важливо фокусуватися на тому, що дитина **може** зробити, а не на її діагнозі?

2. Засоби: від інвентарю до педагогічних технік

Обговорення інструментарію, який робить заняття доступним:

- **Матеріальні засоби:** Яке обладнання є критично необхідним (звукові м'ячі, яскраві стрічки-розмітки, низькі кошики)?
- **Методичні засоби:** Як змінити інструкцію (замість довгих пояснень — показ, піктограми або фізичний супровід "рука в руку")?
- **Соціальні засоби:** Роль **асистента вчителя** та волонтерів з-поміж однолітків.

3. Аналіз видів та форм (порівняльна таблиця)

Обговоріть особливості кожної форми:

- **Урок як основна форма:** Як інтегрувати дитину в загальну гру, щоб це не виглядало як "дитина стоїть осторонь"?
- **Позакласна робота:** Переваги фестивалів та інклюзивних змагань (наприклад, "Парафести").
- **Адаптивний спорт:** Обговорення конкретних видів, як-от **бочча** (універсальна для всіх) або **сітбол** (волейбол сидячи), які зрівнюють шанси всіх учасників.

4. Проблемні питання для групи

1. Які найбільші **бар'єри** (архітектурні, психологічні, методичні) існують у сучасних українських школах для впровадження інклюзивної фізкультури?
2. Чи завжди "спрощення" вправ є корисним, і де межа між підтримкою та надмірною опікою?
3. Як оцінювати успішність учня з ООП на уроці фізкультури (оцінка за зусилля чи за стандарт)?

2.Питанння цільових виступів (2 бали):

1. Філософія та принципи інклюзивного фізичного виховання

- Чим інклюзивне виховання відрізняється від інтегрованого та спеціального?
- Гуманізація освіти, відмова від медичної моделі (діагнозу) на користь соціальної, принцип «навчання через співпрацю», право на ризик та автономію дитини.

2. Засоби адаптації освітнього простору та інвентарю

- Як перетворити звичайний спортзал на інклюзивний за допомогою мінімальних ресурсів?
- Візуальні маркери та контрастна розмітка, звукові сигнали, універсальний дизайн інвентарю (м'які модулі, обтяжені м'ячі), використання асистивних технологій.

3. Методичні прийоми модифікації рухової активності

- Які способи зміни вправ існують для різних нозологій?
- Метод спрощення (зміна темпу, амплітуди), метод заміни (інша вправа з тією ж метою), використання багаторівневих завдань (одна гра — різні ролі для учнів).

4. Основні види інклюзивної фізичної культури: від оздоровлення до спорту.

- Яке місце займають адаптивна рекреація та адаптивний спорт у закладі освіти?
- Корекційна спрямованість занять, роль лікувальної фізкультури (ЛФК) у структурі інклюзії, розвиток паралімпійських видів спорту як засіб соціалізації.

5. Форми організації занять: як залучити кожного

- Як поєднувати урочну, позаурочну та секційну роботу?
- Особливості проведення інклюзивного уроку, «ранкова руханка для всіх», фізкультхвилинки з елементами нейропсихології, організація інклюзивних спортивних свят.

6. Взаємодія учасників інклюзивного процесу

- Розподіл ролей між вчителем фізкультури, асистентом та батьками.
- Побудова індивідуальної програми розвитку (ІПР), моніторинг досягнень учня, подолання психологічних бар'єрів у колективі (робота з «нормотиповими» однолітками).

3. Дискусійні питання (2 бали).

1. **«Рівність чи справедливість?»** Чи етично виставляти однакові оцінки дитині, яка пробігла дистанцію за нормативом, і дитині з ООП, яка просто виявила велике старання? Що важливіше в інклюзії: результат чи зусилля?
2. **«Ізоляція всередині інклюзії»:** Чи не стає індивідуальна програма (коли дитина робить окремі вправи в кутку зали) формою прихованої ізоляції? Де межа між необхідною адаптацією та повним відмежуванням від класу?
3. **«Жертовність темпом»:** Чи припустимо знижувати інтенсивність тренування для всього класу, щоб дитина з особливими потребами могла встигати за іншими? Як не допустити зниження спортивних показників «нормотипових» учнів?
4. **«Межа компетентності»:** Де закінчується роль вчителя фізкультури і починається роль реабілітолога? Чи повинен педагог брати на себе відповідальність за виконання вправ, що мають лікувальний підтекст, без медичної освіти?
5. **«Психологічний тиск змагань»:** Чи варто залучати дітей з ментальними порушеннями до командних естафет, де їхня помилка може призвести до програшу всієї команди? Як уникнути булінгу в разі невдачі?
6. **«Інвентар чи методика?»** Що є першочерговим для успішної інклюзії: дорогі закордонні тренажери та адаптивне обладнання чи креативність вчителя, який може змінити правила гри «на ходу»?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–5 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (3–4бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1–2 бали): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ.
МЕТОДИКА ІНКЛЮЗИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З РІЗНИМИ НОЗОЛОГІЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Тема № 4

Методика інклюзивного фізичного виховання школярів з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОРА)

Мета заняття: полягає у **забезпеченні комплексної теоретичної та практичної підготовки педагога** до ефективної реалізації інклюзивного фізичного виховання, що спрямоване на зміцнення здоров'я, корекцію рухових порушень та соціальну інтеграцію школярів із ПОРА, а також формування у майбутніх фахівців (педагогів) системи знань, умінь та навичок щодо організації та впровадження адаптивного фізичного виховання для дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Дискусійні питання.
3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями опорно-рухового апарату

Література

Нормативно-правові акти

- **Про освіту** : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua
- **Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти** : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957.
- **Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти** : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609.

Основна література

- **Бондар Т., Мельник Д., Голуб В., Бондар А.** Актуальні проблеми фізичного виховання дітей шкільного віку в умовах інклюзивного середовища. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2024. Вип. 10 (183). С. 52–57.
- **Ванюк Д. В., Гурєєва А. М., Шаповалова І. В., Сокирко О. С.** Сучасні адаптивні засоби у фізичній терапії : навч. посібник. Запоріжжя : ЗДМФУ, 2024. 115 с.
- **Сітовський А. М.** Фізична терапія при порушенні діяльності опорно-рухового апарату : навч. посібник. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 183 с.
- **Коссова-Сіліна Г. О.** Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану : навч.-метод. посібник. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 129 с.
- **Носко М. О.** Руховий розвиток школярів різних вікових груп : наукове видання. Чернігів, 2020. 403 с.
- **Круцевич Т. Ю.** (ред.). Теорія і методика фізичного виховання. Том 2. Методика фізичного виховання різних груп населення. Київ : Олімпійська література, 2012. 368 с. (Актуальне перевидання для бази ТМФВ).

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

1. Фундаментальні поняття та правова база

- Чим відрізняється **адаптивне** фізичне виховання від **лікувальної** фізкультури (ЛФК) в умовах інклюзивної школи?
- Які основні вимоги висуває Закон України «Про освіту» та нормативні акти щодо організації уроків фізкультури для дітей з ООП?
- Яка роль **асистента вчителя** та **асистента дитини** під час проведення уроку фізичної культури?

2. Медико-педагогічні аспекти ПОРА

- Як класифікуються порушення опорно-рухового апарату та як тип порушення (функціональний чи органічний) впливає на вибір методів навчання?
- Які вторинні відхилення (психологічні, сенсорні) найчастіше супроводжують дітей із ДЦП і як їх враховувати на занятті?
- Які існують **абсолютні протипоказання** до певних видів фізичних навань для школярів із різними формами ПОРА?

3. Методика та адаптація (Модель STEP)

- **Простір (Space):** Як змінити зону активності, щоб забезпечити безпеку та успішність дитини на кріслі-колісному?
- **Обладнання (Equipment):** Які підручні засоби або спеціальний інвентар допоможуть компенсувати обмежену рухливість кінцівок?
- **Завдання (Task):** Яким чином можна спростити правила командної гри (наприклад, волейболу чи баскетболу), не втрачаючи її сенсу для інших учнів?
- **Оцінювання:** Як реалізувати формувальне оцінювання для учня з ПОРА? Чи доцільно порівнювати його результати з нормативами?

4. Соціально-психологічний клімат

- Як запобігти ізоляції дитини з ПОРА під час занять спортом? Стратегії залучення до взаємодії «рівний-рівному».
- Які етичні норми та термінологію має використовувати педагог, щоб не створювати бар’єрів у спілкуванні?

5. Професійна взаємодія

- Яку інформацію вчитель фізкультури має обов'язково отримати з **Індивідуальної програми розвитку (ІПР)** дитини?
- Як налагодити ефективну комунікацію з батьками та реабілітологами для моніторингу динаміки стану здоров'я учня?

2. Дискусійні питання (2 бали).

1. Етика та оцінювання

- **Рівність чи справедливість?** Чи є морально виправданим виставлення високих оцінок учневі з ПОРА «за зусилля», тоді як здорові діти отримують оцінки за конкретні фізичні результати? Чи не знецінює це мотивацію обох сторін?
- **Публічність обмежень:** Чи варто на уроці акцентувати увагу на тому, чому дитина з ПОРА виконує спрощене завдання, чи краще робити це максимально непомітно, щоб не підкреслювати її «інакшість»?

2. Безпека vs Соціалізація

- **Ризик чи ізоляція?** Якщо командна гра (наприклад, футбол) потенційно травматична для дитини з порушенням ходи, що є більшим професійним ризиком для вчителя: дозволити участь (ризик травми) чи звільнити від гри (ризик соціальної ізоляції)?
- **Відповідальність:** Хто має нести юридичну відповідальність у разі травмування дитини з ООП на уроці — вчитель, який адаптував вправу, чи комісія, яка надала дозвіл на інклюзивне навчання?

3. Методичні суперечності

- **Спеціалізація чи універсальність?** Чи здатний один учитель фізкультури якісно працювати з класом у 30 осіб, де є одна дитина з ПОРА, без спеціальної медичної освіти? Чи не перетворюється такий урок на «просте перебування» дитини в залі?

- **Інклюзія чи інтеграція?** Чи не є проведення уроку, де дитина з ПОРА просто сидить на лаві та веде протокол гри, «псевдоінклюзією»? Де проходить межа між реальною участю та формальною присутністю?

4. Ресурсне забезпечення

- **Пріоритети бюджету:** Що важливіше для інклюзивного уроку: дороге спеціалізоване обладнання (тренажери, вертикалізатори) чи професійна підготовка вчителя та наявність асистента?
- **Супротив середовища:** Як діяти вчителю, якщо батьки здорових дітей висловлюють невдоволення тим, що темп уроку знижується через присутність дитини з порушеннями опорно-рухового апарату?

3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями опорно-рухового апарату (3 бали).

Для практичного заняття найкраще обрати формат **імітаційного моделювання** та **методичного конструктора**. Це дозволить учасникам «відчути» бар'єри та навчитися їх обходити.

Ситуація 1. Експеримент «Відчуй обмеження» (15 хв)

Учасники діляться на пари: «учень» та «асистент».

- **Ситуація А:** Одному учаснику фіксують (або просять не використовувати) домінантну руку. Завдання: виконати ведення м'яча та кидок у кошик.
- **Ситуація Б:** Учасник сідає на стілець (імітація крісла-колісного). Завдання: взяти участь у грі «перекидання м'яча через сітку».
- **Обговорення:** Які фізичні та емоційні труднощі виникли? Яких команд від вчителя бракувало?

Ситуація 2. Конструктор адаптації «Модель STEP» (25 хв)

Робота в малих групах. Кожна група отримує стандартну вправу з програми (наприклад, «Човниковий біг 4х9 м» або «Стрибки у довжину з місця») і має адаптувати її для дитини з конкретним діагнозом:

1. **Група 1:** Дитина з нижньою параплегією (пересувається на візку).
2. **Група 2:** Дитина з ДЦП (спастична диплегія, пересувається самостійно, але з порушенням рівноваги).
3. **Група 3:** Дитина зі сколіозом III ступеня (заборона на стрибки та осьові навантаження).

Алгоритм відповіді:

- Як ми змінимо **S**pace (простір)?
- Яке використаємо **E**quipment (обладнання)?
- Яким буде **T**ask (завдання)?
- Яка роль **P**eople (асистента чи однокласників)?

Ситуація 3. Розробка фрагмента інклюзивної гри (20 хв)

Завдання: розробити правила рухливої гри для всього класу (20-30 учнів), де обов'язковою умовою є активна (бальна) роль дитини з ПОРА.

- *Приклад ідеї:* У грі «Квачі» дитина на візку може бути «базою» або мати право «заморожувати» гравців поглядом/дотиком м'яча, що робить її ключовим тактичним елементом.

Ситуація 4. Робота з документацією (ІПР)

Учасникам видають витяг з умовної **Індивідуальної програми розвитку**.

- **Завдання:** Виписати з розділу «Рекомендації фахівців» три пункти, які вчитель фізкультури має впровадити на уроці вже завтра (наприклад, «режим розвантаження хребта кожні 15 хв»).

Чек-лист для перевірки результатів практикуму:

- Чи враховано техніку безпеки?
- Чи залишилася вправа цікавою для решти класу?
- Чи досягнута корекційна мета (зміцнення м'язів, координація)?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–6 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (2–3 бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1 бал): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Тема № 5

Методика інклюзивного фізичного виховання школярів з порушенням зору

Мета заняття: сформувати у студентів (або педагогів) систему професійних знань та практичних навичок щодо організації освітнього процесу з фізичної культури в умовах інклюзії для дітей з порушеннями зору.

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Дискусійні питання.
3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями зору

Література

І Нормативно-правові акти

- **Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання** у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 № 129. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/129-2026-%D0%BF.
- **Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання** в закладах дошкільної освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 № 530 (із змінами). URL: numo.mon.gov.ua....

ІІ. Основна література

- **Костенко Т. М., Гудим І. М.** Навчання дітей із порушеннями зору : навч.-метод. посіб. Київ : Ранок, 2020. 128 с. URL: interactive.ranok.com.ua....
- **Бурка В.** Сучасні технології, програми, які використовують у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з депривацією сенсорних систем. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. № 4. С. 46–50.
- **Інтегративний підхід до інклюзивної освіти осіб із порушеннями зору** : монографія / за заг. ред. Ю. Й. Тулашвілі. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2019. 344 с..
- **Шиян Б. М.** Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. Ч. 1. 272 с..
- **Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору** : монографія / за ред. С. П. Миронової. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019.

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

Для ефективного обговорення теоретичного матеріалу варто зосередитися на трьох ключових блоках: **сенсорному заміщенні**, **специфіці рухів** та **адаптивному середовищі**.

Ось основні тези та питання для дискусії:

1. Особливості рухової сфери при порушеннях зору

Обговорення слід почати з того, як саме дефіцит візуальної інформації впливає на фізичний стан:

- **Вторинні відхилення:** Чому у дітей з порушеннями зору часто спостерігається порушення постави (сутулість), плоскостопість та низький рівень координації?
- **«Сліпа хода»:** Обговорення феномену невпевненої ходи (човгання, напруженість плечового поясу) та способів її корекції через вправи на рівновагу.
- **Гіподинамія:** Як обмеження просторової орієнтації веде до зниження загальної рухової активності та як це подолати.

2. Дидактичні прийоми та методи навчання

Як змінити класичний підхід «подивись і повтори»?

- **Метод «Рука в руку»:** Обговорення техніки, коли вчитель спрямовує кінцівки дитини для формування правильного відчуття руху.

- **Вербалізація дій:** Важливість детального коментаторства (наприклад, не «підніми руку», а «підніми праву руку вгору до рівня вуха»).
- **Сенсорні акценти:** Використання звукових м’ячів, тактильних доріжок (різна текстура підлоги) та яскравих контрастних міток для тих, хто має залишковий зір.

3. Безпека та орієнтування у просторі

Це критичний блок для інклюзивного середовища:

- **Створення «звукової карти» залу:** Як навчити дитину орієнтуватися за джерелами звуку (відчинене вікно, працюючий кондиціонер, голос вчителя).
- **Постійність середовища:** Чому категорично не можна змінювати розташування спортивного інвентарю в залі без попереднього ознайомлення дитини.
- **Техніка безпеки:** Правила супроводу (дитина тримає за лікоть, а не навпаки) та роль лідера-помічника серед однокласників.

Питання для проблемної дискусії:

1. Чи доцільно повністю звільняти дитину з тотальною сліпотою від командних ігор, чи краще адаптувати правила (наприклад, гра в голбол для всього класу)?
2. Як збалансувати навантаження в інклюзивному класі, щоб не спостерігалося «виключення» дитини з порушенням зору із загального темпу уроку?

2. Дискусійні питання (2 бали).

Для стимулювання критичного мислення та глибшого розуміння теми, пропоную розділити дискусійні питання на методичні, етичні та організаційні:

1. Методичні аспекти адаптації

- **Інтеграція vs Сегрегація:** Що ефективніше для розвитку дитини з порушенням зору: виконання спрощених індивідуальних вправ осторонь чи участь у загальних командних іграх за адаптованими правилами (наприклад, використання пов’язок на очі для всіх учнів у грі з озвученим м’ячем)?
- **Межа страховки:** Де проходить межа між необхідною фізичною допомогою (метод «рука в руку») та надмірною опікою, яка заважає дитині розвивати власну кінестетичну чутливість і самостійність?
- **Оцінювання:** За якими критеріями доцільно оцінювати успіхи незрячого школяра на уроці фізкультури — за загальнодержавними нормативами (з поправкою на нозологію) чи за динамікою його власних досягнень?

2. Соціально-психологічна взаємодія

- **Роль асистента:** Чи не стає присутність асистента вчителя/дитини «бар’єром» для комунікації незрячого учня з однокласниками під час рухливих ігор? Як мінімізувати цей вплив?
- **Психологічний комфорт:** Як поводитися вчителю, якщо дитина з порушенням зору боїться відкритого простору спортзалу (агорафобія, часто характерна для цієї нозології)? Чи варто наполягати на активності, чи поступово розширювати «зону безпеки»?

3. Організація безпечного середовища

- **Контрастність чи тиша?** Що є пріоритетнішим для інклюзивного залу: візуальне зонування яскравими маркерами (для дітей із залишками зору) чи ідеальна акустика без відлуння (для тотально незрячих)? Чи можливо це поєднати без шкоди для обох груп?
- **Зміни в залі:** Наскільки допустимо змінювати розташування обладнання в спортзалі заради цікавості уроку, якщо це повністю руйнує «ментальну карту» простору для незрячої дитини?

4. Професійна компетенція

- **Готовність вчителя:** Чи достатньо вчителю фізичної культури загальної методичної підготовки, щоб працювати з порушеннями зору, чи це має бути виключно прерогатива реабілітолога/тифлопедагога?

3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями зору (3 бали).

Завдання 1. «Перший крок у зал»

Ситуація: До класу прийшов учень із тотальною сліпотою. Це його перший урок фізкультури в загальноосвітній школі. Дитина стоїть біля дверей, виглядає напруженою, плечі підняті, руки притиснуті до тулуба, відмовляється заходити вглиб залу.

- **Запитання:** Якими будуть ваші перші дії як вчителя? Як ви організуєте ознайомлення дитини з простором спортзалу, щоб зняти стрес і забезпечити безпеку?

Завдання 2. «Зайві слова»

Ситуація: Під час проведення загальнорозвиваючих вправ ви даєте команду: «А тепер підніміть гантелі отак, як я, і робіть махи туди-сюди, поки я не скажу "стоп"». Учень із порушенням зору зупиняється і не розуміє, що робити.

- **Запитання:** Проаналізуйте помилку в термінології. Сформулюйте цю ж команду правильно, використовуючи метод вербального коментаторства (орієнтація на власне тіло учня).

Завдання 3. «Командна гра»

Ситуація: Клас грає в естафету з веденням м’яча. У групі є слабозора дитина, яка бачить лише розмиті силуети. Вона дуже хоче брати участь, але боїться зіштовхнутися з іншими учнями або втратити м’яч.

- **Запитання:** Як ви можете адаптувати правила естафети та інвентар (м’яч, орієнтири на підлозі), щоб дитина була повноправним учасником команди, не затримуючи загальний темп?

Завдання 4. «Конфлікт очікувань»

Ситуація: Батьки незрячого школяра просять вчителя повністю звільнити дитину від бігу, мотивуючи це високим ризиком травматизму. Проте лікар запевняє, що фізична активність дитині необхідна для серцево-судинної системи.

- **Запитання:** Які аргументи ви наведете батькам? Які методи страховки та технічні засоби (наприклад, «мотузковий гід» або біг у парі з лідером) ви запропонуєте для безпечного бігу?

Завдання 5. «Проблема орієнтації»

Ситуація: Ви переставили гімнастичні лави з їх звичного місця під стіною на середину залу для проведення нового кола вправ. Учень із порушенням зору, який звик самостійно доходити до лави, щоб залишити там свою пляшку з водою, мало не впав через зміну маршруту.

- **Запитання:** Яке головне правило інклюзивного простору було порушено? Як слід було організувати перехід до нової вправи?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–6 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (2–3 бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1 бал): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Тема № 6

Методика інклюзивного фізичного виховання школярів з порушенням слуху

Мета заняття: опанувати систему спеціальних методів та прийомів адаптації фізичних вправ для школярів із порушенням слуху, що забезпечують їхнє повноцінне залучення до освітнього процесу, корекцію рухової сфери та успішну соціалізацію в середовищі однолітків.

.

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Дискусійні питання.
3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями слуху.

Література

І. Нормативно-правові акти

- Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2011 р. № 872. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.03.2026).
- Методичні рекомендації для Інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення рівнів підтримки дітей з ООП / МОН України. Київ, 2021

ІІ. Навчально-методичні посібники та монографії

- Таранченко О. М., Федоренко О. Ф. Новий формат освітнього середовища: діти з порушеннями слуху у початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ, 2020. 223 с.
- Дитина з порушенням слуху / С. В. Литовченко, В. В. Жук, О. М. Таранченко. Київ : Літера ЛТД, 2019. 56 с. (Серія «Інклюзивне навчання»).
- Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник : у 2 т. Київ : Олімп. л-ра, 2012. Т. 2 : Методика фізичного виховання різних груп населення. 366 с.
- Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2011. 428 с.

Digital Library NAES of Ukraine +4

ІІІ. Статті та наукові публікації

- Приступа Є. Н. Інклюзивне фізичне виховання школярів із особливими потребами. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013.
- Ляхова І. М. Методика фізичного виховання осіб з вадами слуху : конспект лекцій. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021.
- Інклюзивне навчання дітей з порушеннями слуху: зарубіжний та український досвід / С. В. Литовченко та ін. *Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України*. 2025.

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

1. Психофізичні особливості та діагностика

1. Як ступінь втрати слуху (глухота чи туговухість) впливає на вибір інтенсивності фізичних навантажень?
2. Які вторинні порушення фізичного розвитку найчастіше зустрічаються у дітей із порушенням слуху? (Наприклад, порушення постави, ходи чи координації).
3. Чому функція рівноваги (вестибулярний апарат) часто є порушеною у таких школярів і як це врахувати при плануванні заняття?

2. Методика та засоби навчання

4. Які аналізатори стають провідними при засвоєнні рухових дій учнями з порушенням слуху? Як вчителю змінити систему подачі команд?
5. У чому полягає специфіка використання наочності (схем, карток, відео) порівняно з роботою в нормотиповому класі?
6. Які переваги та ризики мають рухливі ігри з елементами змагань для інклюзивної групи?

3. Комунікація та адаптація середовища

7. Як правильно організувати простір у спортзалі, щоб забезпечити «слухо-зоровий» контакт вчителя з учнем протягом усього уроку?
8. Яка роль асистента вчителя під час проведення практичної частини заняття з фізкультури?
9. Чи потрібно вчителю фізичної культури володіти основами жестової мови, і які жести є «критичним мінімумом» для безпеки на уроці?

4. Оцінювання та мотивація

10. За якими критеріями доцільно оцінювати успішність школяра з порушенням слуху в інклюзивному середовищі?
11. Як запобігти соціальній ізоляції дитини з порушенням слуху під час командних видів спорту?

2. Дискусійні питання (2 бали).

При розгляді дискусійних питань зазвичай не мають однозначної відповіді «так» чи «ні». Вони спрямовані на аналіз етичних, організаційних та методичних суперечностей інклюзії.

1. **Безпека vs Самостійність:** Чи варто обмежувати участь дитини з кохлеарним імплантом у контактних іграх (футбол, баскетбол) через ризик пошкодження дороговартісного пристрою, чи це є проявом дискримінації?
2. **Справедливість оцінювання:** Як оцінювати учнів в інклюзивному класі? Чи коректно ставити однакові бали за різні нормативи, і як пояснити іншим учням, чому дитина з порушенням слуху отримує високий бал за менші фізичні показники?
3. **Мовна бар'єрність:** Хто має забезпечувати комунікацію на уроці фізкультури — вчитель (вивчаючи жести) чи дитина (адаптуючись до читання по губах)? Чи не перетворюється асистент вчителя на «ізолюючу ланку», яка заважає дитині спілкуватися з однолітками напряму?
4. **Командна тактика:** Чи не гальмує наявність дитини з порушенням слуху ігровий темп усієї команди? Як знайти баланс між спортивним результатом (жагою до перемоги в класі) та інклюзивними цінностями?
5. **Психологічний дискомфорт:** Чи не є «надмірна увага» та спеціальна наочність фактором, що виокремлює дитину і змушує її почуватися «особливою» у негативному сенсі?
6. **Спеціалізована школа vs Інклюзія:** Чи може звичайний вчитель фізкультури в умовах масової школи забезпечити таку ж якість корекції вестибулярного апарату, яку надають професійні реабілітологи у спеціалізованих закладах?

3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями слуху **(3 бали).**

Ситуація 1: «Командна естафета та старт»

Умова: Ви проводите естафету. Учень із порушенням слуху стоїть у колоні третім. Коли підходить його черга, він не чує крику партнера «Руш!» або плескання в долоні, через що команда втрачає час, а дитина нервує.

- **Завдання:** Запропонуйте 2–3 варіанти зміни системи передачі естафети, щоб вони були комфортними для дитини з ООП та не заважали іншим.

Ситуація 2: «Кохлеарний імплант та безпека»

Умова: На уроці запланована гра у футбол. Батьки учня з кохлеарним імплантом (КІ) хвилюються, що м'яч може влучити в голову та пошкодити процесор, тому просять звільнити дитину від гри. Дитина ж дуже хоче грати з друзями.

- **Завдання:** Як вчителю організувати процес, щоб дотриматися вимог безпеки, заспокоїти батьків і не допустити ізоляції дитини?

Ситуація 3: «Порушення рівноваги під час вправ»

Умова: Під час виконання вправи на гімнастичній лаві (ходьба з високим підніманням колін) учень із порушенням слуху постійно втрачає рівновагу і зістрибує, хоча фізично він достатньо міцний. Ви знаєте, що у дитини уражений вестибулярний апарат.

- **Завдання:** Які допоміжні засоби або методичні прийоми ви використаєте, щоб дитина змогла виконати вправу та відчути успіх?

Ситуація 4: «Раптова зміна завдання»

Умова: Під час активної гри ви вирішили змінити правила (наприклад, тепер треба бігати не до синьої фішки, а до жовтої). Ви дали команду голосом, клас побіг, а учень із порушенням слуху продовжує діяти за старими правилами, бо був зосереджений на русі й не бачив вашого обличчя.

- **Завдання:** Сформулюйте алгоритм дій вчителя, щоб запобігти таким ситуаціям, не зупиняючи динаміку всього класу.

Ситуація 5: «Соціальна взаємодія та лідерство»

Умова: Капітани команд обирають собі гравців. Учня з порушенням слуху завжди обирають останнім, оскільки діти вважають, що «йому треба довго пояснювати тактику».

- **Завдання:** Які педагогічні прийоми ви застосуєте, щоб змінити статус цієї дитини в колективі та підвищити її авторитет серед однолітків?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–6 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (2–3 бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1 бал): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Тема № 7

Методика інклюзивного фізичного виховання школярів з порушенням інтелекту

Мета заняття: Метою заняття є **забезпечення цілісного розвитку** дитини через адаптовані фізичні вправи, що спрямовані на **корекцію моторики** та координації, стимулювання пізнавальної діяльності та формування впевнених навичок **соціальної взаємодії** з однолітками в інклюзивному просторі.

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Дискусійні питання.
3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями слуху.

Література

І. Нормативно-правові акти

- Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 верес. 2021 р. № 957. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.03.2024).
- Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2011 р. № 872. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.03.2026).
- Методичні рекомендації для Інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення рівнів підтримки дітей з ООП / МОН України. Київ, 2021

ІІ. Навчально-методичні посібники та монографії

- Авраменко В. Г., Глоба Г. В. Фізичне виховання дітей з відхиленнями в інтелектуальному розвитку : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 2019. 184 с.
- Борисова Ю. Ю. Особливості методики фізичного виховання в інклюзивних класах : метод. рек. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 56 с.
- Кольченко К. О. Соціально-педагогічні аспекти інклюзивної освіти : монографія. Вінниця : Університет «Україна», 2020. 212 с.
- Ляхова І. М., Базильчук О. В. Адаптивне фізичне виховання школярів з особливими освітніми потребами. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 2. С. 45–51.
- Методика фізичного виховання школярів з інтелектуальними порушеннями : підручник / за ред. О. М. Ганчара. Львів : Світ, 2021. 310 с.
- Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
- Чеботарьова О. В. Категорія дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в інклюзивному просторі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 1. С. 7–16.

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

Концептуальні основи

- У чому полягає принципова різниця між **адаптивним** та **інклюзивним** фізичним вихованням?
- Які специфічні особливості психофізичного розвитку дітей з порушенням інтелекту найбільше впливають на засвоєння рухових навичок?

2. Методичні особливості

- Як трансформуються стандартні методи навчання (словесні, наочні, практичні) під час роботи з цією категорією учнів?

- Чому **візуалізація** та метод «рука в руку» є критично важливими при поясненні нових вправ?
- Яким чином здійснюється дозування фізичного навантаження з урахуванням швидкої стомлюваності дітей з інтелектуальними порушеннями?

3. Організація та взаємодія

- Яка роль **асистента вчителя** на уроці фізичної культури: пряма допомога чи лише координація безпеки?
- Як адаптувати правила командних рухливих ігор, щоб не знижувати динаміку уроку для інших учнів, але включити дитину з ООП?
- Які критерії оцінювання навчальних досягнень є найбільш об'єктивними в умовах інклюзії (процес, зусилля чи результат)?

4. Соціально-психологічний аспект

- Як фізичне виховання сприяє подоланню «соціальної ізоляції» дитини з порушенням інтелекту?
- Які стратегії може використати вчитель для запобігання конфліктним ситуаціям у класі під час змагальних вправ?

2. Дискусійні питання (2 бали).

При розгляді дискусійних питань зазвичай не мають однозначної відповіді «так» чи «ні». Вони спрямовані на аналіз етичних, організаційних та методичних суперечностей інклюзії.

1. Етика та оцінювання

- **Результат чи зусилля?** Чи етично оцінювати дитину з порушенням інтелекту за загальнодержавними нормативами, і чи не демотивує «полегшене» оцінювання інших учнів класу?
- **Змагальний дух vs Комфорт:** Чи варто залучати дітей з інтелектуальними порушеннями до ігор із чітким розподілом на «переможців» та «переможених», враховуючи їхню вразливу емоційну сферу?

2. Методичні дилеми

- **Інклюзія чи ізоляція всередині класу?** Де межа між необхідною індивідуалізацією вправ (коли дитина працює окремо з асистентом) та справжнім включенням у загальний процес?
- **Спрощення чи адаптація?** Чи не призводить надмірне спрощення правил гри до втрати інтересу з боку нормотипових учнів, і як знайти цей баланс?

3. Роль педагога та ресурси

- **Фахова компетентність:** Хто має нести основну відповідальність за методику: вчитель фізкультури (який знає предмет) чи асистент вчителя (який знає особливості дитини)? Як діяти, якщо їхні погляди на навантаження різняться?
- **Безпека vs Самостійність:** Як забезпечити право дитини на ризик (необхідний для фізичного розвитку) і водночас гарантувати безпеку, враховуючи можливі порушення координації та знижений самоконтроль?

4. Соціальні наслідки

- **«Зворотна інклюзія»:** Чи дійсно присутність дитини з порушенням інтелекту на уроці фізкультури розвиває емпатію у однолітків, чи це може спровокувати прихований булінг через «гальмування» командних ігор?
- **Підготовка до життя:** Чи здатне інклюзивне фізичне виховання реально підготувати дитину з порушенням інтелекту до самостійної рухової активності поза школою?

3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями з порушенням інтелекту (3 бали).

Ситуація 1: Проблема комунікації та інструкцій

Опис: Під час уроку вчитель пояснює правила нової рухливої гри «Мисливці та качки». Учень з порушенням інтелекту не може запам'ятати послідовність дій і просто стоїть на місці, заважаючи іншим.

- **Завдання**: Запропонуйте методичні прийоми для адаптації пояснення правил. Як залучити асистента вчителя та візуальні засоби?

Ситуація 2: Емоційне перезбудження

Опис: Учень з інтелектуальними порушеннями під час естафети занадто емоційно реагує на програш своєї команди: починає кричати, кидає м'яч в іншу дитину та відмовляється продовжувати заняття.

- **Завдання**: Якими мають бути першочергові дії вчителя фізкультури? Опишіть стратегію стабілізації емоційного стану учня та подальшої його інтеграції в урок.

Ситуація 3: Адаптація фізичного навантаження

Опис: Клас виконує стрибки через скакалку на швидкість. Учень з порушенням інтелекту має супутнє порушення координації (праксію) і фізично не може синхронізувати стрибок із рухом рук.

- **Завдання**: Розробіть варіант **модифікованої вправи** для цього учня, щоб він залишався частиною загальної діяльності, але виконував завдання відповідно до своїх можливостей.

Ситуація 4: Робота з колективом (профілактика булінгу)

Опис: Під час формування команд для гри у баскетбол учні класу відкрито висловлюють небажання брати у свою команду однокласника з порушенням інтелекту, аргументуючи це тим, що «з ним вони програють».

- **Завдання**: Яку виховну бесіду чи організаційний маневр (наприклад, зміна правил гри) має застосувати вчитель, щоб забезпечити інклюзію та зберегти дружню атмосферу?

Ситуація 5: Безпека та контроль

Опис: Урок проходить на відкритому спортивному майданчику. Учень з порушенням інтелекту раптово побачив щось за межами майданчика і побіг туди, ігноруючи свисток та зауваження вчителя.

- **Завдання**: Сформулюйте алгоритм дій вчителя та асистента в цій ситуації. Які превентивні заходи слід було вжити перед початком уроку?

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–6 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (2–3 бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1 бал): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Тема № 8

Методика інклюзивного фізичного виховання школярів з порушеннями аутичного спектру

Мета заняття: опанувати практичні навички адаптації фізичних вправ та методику застосування візуальної підтримки (піктограм, розкладів) для організації ефективного уроку фізичного виховання в інклюзивному класі з учнями, що мають розлади аутичного спектра.

.

План заняття:

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу.
2. Дискусійні питання.
3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями слуху.

Література

І. Нормативно-правові акти

- Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2011 р. № 872. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 09.03.2026).
- Методичні рекомендації для Інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення рівнів підтримки дітей з ООП / МОН України. Київ, 2021

ІІ. Навчально-методичні посібники

- **Скрипник Т. В.** Діти з аутизмом в інклюзії : монографія. Київ : Вид-во Київського університету імені Бориса Грінченка, 2014. 200 с.
- **Скрипник Т. В., Ганевіч С. М.** Технології інклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектра : навч.-метод. матеріали. Київ : КУБГ, 2022.
- **Фізичне виховання для дітей з розладами аутичного спектра** : метод. рекомендації / Каф. освітньої політики Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Львів : ЛОІППО, 2025.

Наукові статті та періодичні видання

- **Боднар І., Хамаде А.** Physical literacy of children with autism spectrum disorders. *Physical Activity, Health and Sport*. 2019. № 1. С. 3–11.
- **Павлова Ю.** Inclusive physical education program of schoolchildren with autism spectrum disorders. *Health, Sport, Rehabilitation*. 2022. Vol. 8, № 4. P. 53–67.
- **Засоби фізичного виховання школярів з розладами аутичного спектра** / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2022.
- **Особливості рівня розвитку сили у школярів з розладами аутичного спектра** / Теорія та методика фізичного виховання. 2018

Хід виконання роботи

1. Повторення та обговорення теоретичного матеріалу (1 бал).

1. Загальні засади та психофізіологія

- Які особливості психофізичного розвитку дітей з РАС найбільше впливають на процес їхнього фізичного виховання?
- Чому **сенсорна інтеграція** є базовим елементом методики інклюзивної фізкультури?

- Яку роль відіграє гіпо- та гіперчутливість дитини при виборі фізичного інвентарю?

2. Організаційні та методичні аспекти

- У чому полягає специфіка побудови **структури уроку** для дитини з аутизмом (вступна, основна, заключна частини)?
- Які переваги та обмеження має метод **прикладного аналізу поведінки (ABA)** у контексті спортивних занять?
- Як правильно організувати **зонування спортивної зали** для зниження тривожності учня?

3. Комунікація та візуальна підтримка

- Як працює **візуальний розклад** на уроці фізкультури та як він допомагає уникати афективних спалахів?
- Якими мають бути словесні інструкції вчителя (лаконічність, чіткість, алгоритмізація)?
- Використання **карток PECS** та піктограм для пояснення техніки виконання вправ.

4. Взаємодія в інклюзивній групі

- Яка роль **асистента вчителя (тьютора)** під час виконання групових вправ та рухливих ігор?
- Як адаптувати правила командної гри, щоб забезпечити успішну взаємодію дитини з РАС та інших школярів?
- Методи стимулювання соціальної взаємодії через фізичну активність: від індивідуальної вправи до роботи в парі.

5. Оцінювання та безпека

- За якими критеріями доцільно оцінювати успішність учня з РАС на уроці фізичної культури?
- Яких **безпекових заходів** слід дотримуватися для запобігання травматизму при стереотипних рухах або непередбачуваній поведінці?

2. Дискусійні питання (2 бали).

При розгляді дискусійних питань зазвичай не мають однозначної відповіді «так» чи «ні». Вони спрямовані на аналіз етичних, організаційних та методичних суперечностей інклюзії.

1. Межі інклюзії: спільне чи окреме навчання?

- **Дискусія:** Чи завжди перебування дитини з РАС у загальному колі на уроці фізкультури є корисним? У яких випадках перехід на індивідуальну програму або заняття в окремій підгрупі є більш гуманним та ефективним?
- **Конфлікт інтересів:** Соціалізація (бути з усіма) проти сенсорного комфорту (уникнення шуму та натовпу).

2. Спортивні нормативи vs Індивідуальний прогрес

- **Дискусія:** Як об'єктивно оцінювати учня з РАС? Чи коректно використовувати загальнодержавні тести фізичної підготовленості, чи оцінювання має базуватися виключно на динаміці власних досягнень дитини?
- **Проблема:** Відсутність єдиної системи інклюзивних критеріїв оцінювання в українській школі.

3. Роль тьютора: допомога чи бар’єр?

- **Дискусія:** Де проходить межа між необхідною підтримкою асистента та формуванням «навченої безпорадності» у дитини? Чи не стає тьютор «стіною» між дитиною з РАС та вчителем фізкультури й однолітками?

4. Змагальний метод: мотивація чи тригер?

- **Дискусія:** Чи варто залучати школярів із РАС до естафет та ігор, де є «переможці» та «переможені»? Як навчити дитину приймати програш, і чи не нівелює стрес від поразки весь оздоровчий ефект від заняття?

5. Сенсорна адаптація проти реального життя

- **Дискусія:** Що важливіше: створити в залі ідеально «тихе» та «безпечне» середовище без свистків і м'ячів, що гупають, чи поступово десенсибілізувати дитину до стандартних умов спортивної зали, готуючи її до реального соціуму?

6. Етичні аспекти фізичного контакту

- **Дискусія:** Чи припустимий метод «рука в руку» (фізична допомога у виконанні руху), якщо дитина має тактильну гіперчутливість? Як знайти баланс між необхідністю навчити правильному руху та повагою до тілесних кордонів учня?

7. Хто головний: вчитель чи реабілітолог?

- **Дискусія:** Наскільки вчитель фізичної культури має право (і обов'язок) змінювати програму фізичного розвитку, не маючи медичної або реабілітаційної освіти? Де закінчується «педагогіка» і починається «терапія»?

3. Практикум по роботі із школярами з порушеннями аутичного спектру (3 бали).

Ситуація 1. Сенсорне перевантаження та «втеча»

Опис: Під час проведення рухливої гри з м’ячем у спортзалі стає занадто шумно. Учень із РАС закриває вуха руками, починає розгойдуватися (стимінг) і намагається вибігти із зали.

- **Завдання:** Якими мають бути першочергові дії вчителя та асистента? Як адаптувати середовище на майбутнє?
- **Орієнтовне рішення:** Асистент має відвести дитину в заздалегідь підготовлену «зону тиші». Вчителю слід відмовитися від використання свистка, замінивши його візуальним сигналом (прапорець, піднята рука), або запропонувати дитині шумопоглинаючі навушники під час активних фаз уроку.

Ситуація 2. Відмова від виконання нової вправи

Опис: Вчитель демонструє нову вправу — стрибки через гімнастичну лаву. Учень із РАС категорично відмовляється підходити до снаряда, демонструючи тривогу, оскільки ця дія порушує його звичний розклад.

- **Завдання:** Як подолати страх перед новим видом діяльності?
- **Орієнтовне рішення:** Використати метод «соціальної історії» або візуальний алгоритм (картки: «спочатку дивлюся», «потім торкаюся лави», «потім переступаю», «отримую заохочення»). Можна почати з переступання через лінію на підлозі, поступово підвищуючи перешкоду.

Ситуація 3. Порушення черговості в естафеті

Опис: Під час естафети учень із РАС не може дочекатися своєї черги, намагається бігти разом із кожним учасником або проявляє агресію, коли його стримують.

- **Завдання:** Як навчити дитину чекати та розуміти правила групової взаємодії?
- **Орієнтовне рішення:** Використати візуальний маркер «місце очікування» (наприклад, кольоровий килимок або обруч на підлозі). Асистент може використовувати таймер або візуальну шкалу «черги», де дитина бачить, скільки дітей має пробігти перед нею.

Ситуація 4. Моторна незграбність та невдача

Опис: Учень намагається вцілити м'ячем у кошик, але після кількох невдалих спроб кидає м'яч у стіну і сідає на підлогу, відмовляючись продовжувати заняття.

- **Завдання:** Як підтримати мотивацію та адаптувати завдання під можливості учня?

- **Орієнтовне рішення:** Спростити завдання (опустити кошик нижче або використати більший м'яч/мішень), щоб забезпечити «ситуацію успіху». Використати позитивне підкріплення навіть за спробу кидка, а не лише за влучання.

Ситуація 5. Стереотипна поведінка замість вправи

Опис: Під час розминки замість виконання махів руками учень починає одноманітно крутитися навколо своєї осі або махати пальцями перед очима.

- **Завдання:** Як м'яко переключити увагу дитини на навчальну діяльність?
- **Орієнтовне рішення:** Не переривати стереотипію різко, якщо вона не загрожує безпеці. Спробувати включити цей рух у вправу (наприклад, «а тепер крутимося, як дзиґи, і зупиняємося за сигналом») або запропонувати альтернативну сенсорну стимуляцію (стиснути еспандер, потягнутися вгору).

Критерії оцінювання

Високий рівень (4–6 балів): повна реалізація всіх елементів навчання (реально необхідних і можливих до кожної конкретної ситуації) на основі сучасних досягнень педагогіки вищої школи, психології та фахових методик; творчий підхід до їх використання на основі врахування вимог Болонського процесу, наявність дискусій. Повне виконання плану практичного заняття.

Достатній рівень (2–3 бали): реалізовано (75 – 80) % елементів навчання. Є окремі недоліки, зумовлені в основному особливостями навчання, рівнем розвитку у них загальних навчальних вмінь. Деякі планові питання недостатньо обговорені та виконані.

Низький рівень (1 бал): допускаються суттєві недоліки при виконанні окремих елементів навчання (неповне виконання завдань, недостатня активність студентів тощо); багато елементів навчання реалізовано з грубим порушенням вимог. Мета практичного заняття не досягнута. Планові питання обговорені поверхово, неповно або деякі з них пропущені.

Самостійна робота

Навчальний матеріал, передбачений для засвоєння під час самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальними матеріалами, який опрацьовується на навчальних заняттях. Формами контролю є тести, контрольні роботи, індивідуальні завдання, індивідуальні проєкти (презентації з дослідженої проблеми), переклади, усні опитування.

Самостійна робота здобувачів освіти включає:

- підготовку до аудиторних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних тощо);
- виконання завдань з освітнього компонента впродовж семестру;
- роботу над окремими темами освітніх компонентів, які згідно з робочою програмою освітнього компонента винесені на самостійне опрацювання здобувачами освіти;
- підготовку до всіх видів підсумкового контролю, у тому числі до курсових і модульних робіт;
- виконання завдань, передбачених програмою практики;
- роботу в студентських наукових гуртках, семінарах тощо;
- участь у роботі факультативів, спецкурсів тощо;
- участь у науково-практичних конференціях, семінарах, конкурсах, олімпіадах тощо;
- підготовку до атестації здобувачів освіти (за наявності) тощо.

Самостійна робота повинна бути спрямована на розробку **диференційованих планів-конспектів**, створення каталогів безбар'єрних вправ та аналіз методик оцінювання індивідуального прогресу дитини замість виконання загальних нормативів.

Назва теми	Усього год. самостійної роботи / Завдання	Література	Контрольні заходи
Тема 1	*5 год. Опрацювати матеріали лекцій та підготуватися до висвітлення й обговорення контрольних питань Проаналізувати наукову статтю*	Лекційний матеріал Наукова стаття Гнесь Н., Курнишев Ю., Циба Ю. https://journals.pnu.edu.ua/index.php/fcult/issue/view/321	Усне опитування Дискусія
Тема 2	4 год. *Опрацювати матеріали лекцій та підготуватися до висвітлення й обговорення* Проаналізувати наукову статтю	Лекційний матеріал Наукова стаття https://core.ac.uk/download/pdf/159118816.pdf	Письмовий відгук на статтю
Тема 3	*4 год. Опрацювати матеріали лекцій та підготуватися до висвітлення й обговорення контрольних питань*	Лекційний матеріал	Усне опитування Дискусія
Теми 1-3	Написання тез/статті Підготовка до МКР1	Скласти список використаної опрацювання літератури інформаційних джерел за обраною темою	Друк або електронне видання тез/статті

		Підготовка до здачі змістового модуля 1.	МК1
Тема 4	*4 год. Опрацювати літературу; підготуватися до висвітлення й обговорення питань на семінарському занятті*	Лекційний матеріал	Усне опитування Дискусія
Тема 5	*4 год. Опрацювати літературу; підготуватися до висвітлення й обговорення питань на семінарському занятті;*	Лекційний матеріал	Усне опитування Дискусія
Тема 6	*4 год. Опрацювати літературу; підготуватися до висвітлення й обговорення питань на семінарському занятті;*	Лекційний матеріал	Усне опитування Дискусія
Тема 7	*4 год. Опрацювати літературу; підготуватися до висвітлення й обговорення питань на семінарському занятті;*	Лекційний матеріал	Усне опитування Дискусія
Тема 8	*4 год. Опрацювати літературу; підготуватися до висвітлення й обговорення питань на семінарському занятті;*	Лекційний матеріал	Усне опитування Дискусія
Теми 4-8	Написання тез/статті Підготовка до МКР2	Скласти список використаної опрацювання літератури інформаційних джерел за обраною темою Підготовка до здачі змістового модуля 2	Друк або електронне видання тез/статті МК 2;
Разом:	33 години		

Навчальне електронне видання

І.Д.Фаловська

Інклюзивна освіта

Видання перше

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи

